

De industriële samenleving in Nederland | kerndeel | antwoorden

1

1. **Tijd van grote veranderingen** in de **samenleving** door **veel uitvindingen**.
2. Voor de IR werd veel aangedreven door spierkracht, windkracht en waterkracht.
3. hout
4. ijzer
5. stoommachine | steenkool
6. In een land in of na een IR is de productie ontzettend sterk gestegen!
7. In een land in of na een IR zijn de prijzen van producten een stuk lager dan in de tijd voor de IR.
8. Groot-Brittannië was het eerste land met een IR.
9. De IR in Groot Brittannië kwam rond het jaar 1780 goed op gang.
10. Na Groot-Brittannië kwam er ook een IR op gang in België, Frankrijk en Duitsland.
11. In Nederland is de IR op zijn top rond 1870.
12. Voor de IR zijn er veel ambachtelijke bedrijven, ze zijn vrij klein. Tijdens en na de IR zijn de bedrijven (fabrieken) veel groter geworden.
13. Schaalvergroting.
14. Voor het starten van een dergelijk bedrijf is veel geld / kapitaal nodig.
15. Men kan met minder mensen steeds meer geproduceerd.
16. Het gebruik gaan maken van machines = mechaniseren.
17. Automatiseren = het gebruik gaan maken van met computers gestuurde apparaten.
18. Tijdens en na de IR zie je de **productie sterk stijgen**. Er is sprake van **massaproductie**.
19. Voor de IR werden producten gemaakt in het ambacht/nijverheid of in de huisnijverheid.
20. Er wordt vaak geproduceerd in 1 kleine werkplaatsen, 2 met weinig mensen, 3 veel werk gaat met de hand, of met 4 eenvoudige werktuigen. 5 Men werk veelal op bestelling.
21. Voor de IR waren bedrijven vaak vrij klein. De baas kende jou.
22. Tijdens of na de IR waren bedrijven veel groter. De directeur kende jou dus vaak niet?
23. De baas voor de IR kende jou en als je in de problemen zat zou hij je waarschijnlijk wel helpen. De directeur van de fabriek tijdens en na de IR kende meestal zijn arbeiders niet en als een arbeider in de problemen zat dan hielp zijn baas hem vaak niet.
24. Voor de IR speelden wetenschap en techniek **geen** belangrijke rol. Tijdens en na de IR speelde wetenschap en techniek **wel** belangrijke rol
25. Voor de IR was er sprake van een agrarisch-stedelijke samenleving.
26. Dat is een samenleving waar 1 veel mensen boer zijn. 2 Er zijn steden. 3 Daar wonen handelaren en ambachtslieden.
27. Veel mensen van het platteland gaan werken in de nieuwe fabrieken die rond de stad gebouwd werden. Om hun werk goed te kunnen bereiken verhuizen ze naar de stad.
28. Huisnijverheid: mensen die thuis werken om zo wat bij te verdienen. B.v. boeren die spinnen of weven. Als men niets te doen heeft op de boerderij wordt er zo geprobeerd om wat bij te verdienen om de ergste armoede te verhelpen.
29. Ook in de landbouw werden steeds meer machines gebruikt.
30. Men ging dus over tot het **ontginnen** van "**woeste grond**" = **natuurgebieden**.
31. Boeren konden meer produceren omdat ze gebruik gingen maken van **kunstmest**.
32. Er komt meer voedsel, langzamerhand verbetert de gezondheidszorg. Gevolg: er is sprake van **bevolkingsgroei**.
33. Het nadeel van een stoommachine is dat hij groot is en dus **duur**. Het is alleen maar winstgevend als je hem gebruikt in **grote** bedrijven.

34. Twee nieuwe aandrijfbronnen die goed bruikbaar zijn in kleinere bedrijven zijn de verbrandingsmotor en de elektromotor.
35. Verbrandingsmotoren en elektromotoren zijn **kleiner en goedkoper** en dus bruikbaar als aandrijfbron in kleinere bedrijven.
36. Er werd steeds meer gebruik gemaakt van 1 **telegraaf-** en 2 **telefoonlijnen**, ook door de 3 **radio** kwamen mensen steeds meer op de hoogte van wat er in de wereld gebeurde. Voor mensen met veel geld was de 4 **personenauto** beschikbaar, vrachtvervoer kon gebruik gaan maken van de 5 **vrachtauto**. De gewone man kon gebruik gaan maken van de 6 **trein** en daar kwam nu ook de 7 **tram** bij. Ook met de 8 **nieuwe ijzeren schepen** kon men zich veel makkelijker verplaatsen.
37. Twee nieuwe vormen van infrastructuur die de energievoorziening van huishoudens sterk verbeteren zijn de **gasleiding** ("stadsgas") en de **elektriciteitsleidingen**.
38. Door het aanleggen van **waterleiding en riolering** konden mensen gebruik gaan maken van schoon en niet van met ziektekiemen verontreinigd drinkwater. De nieuwe riolen zorgden ervoor dat water met ziektekiemen werd afgevoerd zodat besmettelijke ziektes veel minder voorkwamen.
39. Waterleiding en riolen werden aangelegd aan het einde van de 19e eeuw, soms nog later.

2

40. Kapitalisme = economisch systeem waarbij een ondernemer eerst (veel) geld in een onderneming stopt met als doel het maken van winst.
41. Arbeidsdeling is het opsplitsen van het werk aan één product in deelhandelingen die elk worden uitgevoerd door één arbeider of groep van arbeiders. Arbeidsdeling is kenmerkend voor fabrieksarbeid. De arbeider is steeds meer een radertje in een groter geheel. Het staat tegenover ambachtelijke arbeid, waarbij één arbeider verantwoordelijk is voor het totale product.
42. Door arbeidsdeling wordt een product sneller en dus met minder loonkosten gemaakt.
43. Tijdens de IR waren de lonen van arbeiders ontzettend laag. Daar kon een gezin niet van leven.
44. Wie niet werkte kreeg **geen loon**. Er waren in het begin van de IR geen verzekeringen voor mensen die te ziek waren of te oud waren om te werken.
45. Wie arbeidsongeschikt werd door een ongeluk in de fabriek kon thuis blijven en kreeg geen geld of uitkering. Had je maar beter uit je doppen moeten kijken vond de baas...
46. 12 tot 14 uren werken per dag, 6 dagen per week was normaal.....
47. Van alleen het loon van de man viel eigenlijk niet te leven. Als het even kon gingen vrouw en kinderen dus meewerken. Zelf met die extra inkomens was eigenlijk niet rond te komen.....
48. Het was niet ongewoon als kinderen vanaf een jaar of 8 gingen werken.
49. Een sociale wet beschermt de zwakkere in de samenleving.
50. 1874. Kinderwetje van van Houten.
51. Kinderen onder de 12 jaar mogen niet IN FABRIEKEN werken.
52. 1919
53. De arbeidswet.
54. 1895
55. De veiligheidswet.
56. Kinderen van rijken gingen naar school. Kinderen van armen gingen niet lang naar school. Als er wat geld bij te verdienen was dan gingen deze kinderen werken.
57. 1901
58. Deze wet verplicht kinderen van 6 tot 12 jaar onderwijs te volgen.
59. Arbeiders konden invloed krijgen door samen te gaan werken in een vakbond.

60. "Eendracht maakt macht" = Als je samenwerkt heb je veel meer invloed dan als je in je eentje iets probeert te bereiken.
61. 1866
62. De Algemene Nederlandse Typografenbond
63. De vakverenigingen.
64. Vakverenigingen zorgden b.v. voor een eigen ziekenfonds, een eigen pensioenfonds.
65. De leden van de vakvereniging betaalden contributie. Met dit geld werd dit ziekenfonds of pensioenfonds gevormd voor de aangesloten leden.
66. De Nederlandse samenleving is verdeeld in vier groepen. Mensen uit één groep hebben bijna geen contact met mensen uit een andere zuil.
67. De liberalen, de socialisten, de protestantchristenen, de katholieken.
68. De verzuiling is herkenbaar tot in de jaren 60 van de vorige eeuw.
69. Liberale vakbond = Algemeen Nederlands Werklieden Verbond.
Socialistische vakbonden = de Sociaal Democratische Bond
het Nederlands Verbond van Vakverenigingen = nu **FNV**
Protestantschristelijke vakbond = Patrimonium
later het Christelijk Nationaal Vakverbond (**CNV**)
Katholieke vakbond = Rooms Katholiek Werklieden Verbond
later het Nederlands Katholiek Vakverbond. Zit nu in het **FNV**
70. Het oprichten van een politieke partij die opkomt voor de belangen van de gewone man.
71. Primaire sector = mensen die grondstoffen produceren = boeren, mijnwerkers.
72. Secundaire sector = mensen die van grondstoffen halffabricaten of eindproducten maken = werk in en om de fabriek.
73. Tertiaire sector = alle andere beroepen (ambtenaar, winkelbediende, dokter, vuilnisman, leraar, vrachtautochauffeur)
74. % ging van een kleine 40% naar zo'n 4%.
75. % ging van zo'n 30% eerst naar een 40% en daalt dan weer naar zo'n 25%.
76. % gaat van een kleine 40% naar zo'n 70%
77. Er is een kleine elite, een toplaag met veel invloed. Vroeger zat daar de adel in samen met de meest succesvolle burgers. De tweede groep is de groep van de rijke burgers, de bourgeoisie. Rijke burgers hebben geleerd, maar voor 1848 hebben ze nauwelijks invloed. Dan is er de middenstand, niet rijk niet arm. Tenslotte is er de grote groep arbeiders en landarbeiders. Zij zijn slecht ontwikkeld en arm.
78. Emancipatie: het streven van mensen in een achterstandspositie naar gelijke rechten.
79. Rijkere vrouwen en arbeiders streven naar emancipatie.
80. Aletta Jacobs, Wilhelmina Drucker.

3

81. Helpt praten met de baas niet dan ga je staken. Als één arbeider staakt heeft de werkgever geen probleem. Je ontslaat de staker en neemt voor deze lastpost een ander aan. Maar als ALLE arbeiders gaan staken kun je ze als werkgever niet allemaal ontslaan. Zou je dat doen dan moet je je nieuwe personeel opnieuw opleiden en dat kost tijd. Door dit verlies aan productie ga je misschien wel verlies maken!
82. Om het lot van de arbeiders te verbeteren moet een politieke partij komen met voorstellen. En een regering moet met wetten komen. Die wetten gaan pas in als een MEERDERHEID van de volksvertegenwoordiging voor de wetten van de regering stemt.
83. De sociale kwestie
84. Karl Marx.
85. Rijker worden rijker, armen worden armer.

86. De arme mensen zullen in zulke grote problemen komen dat ze in opstand zullen komen tegen de rijken.
87. De communistische revolutie.
88. Na deze revolutie zijn de productiemiddelen van de **staat** en niet meer van particulieren.
89. Winsten zijn van de staat en komen dan ten goede aan de gehele bevolking, niet alleen aan de rijken.
90. De staat moet met deze winsten zorgen voor goedkope of gratis basisvoorzieningen zoals gratis of goedkoop openbaar vervoer, gezondheidszorg, onderwijs, woonruimte.
91. Dit idee is het uitgangspunt voor socialisten / sociaal-democraten en communisten.
92. Socialisten / sociaal-democraten en communisten willen beide dat het beter wordt voor de gewone man.
93. Socialisten / sociaal-democraten zeggen dat deze verbetering kan worden bereikt d.m.v. algemeen **stemrecht en sociale wetten**. Als je genoeg politiek macht hebt (de ½ plus 1 of nog meer stemmen in de volksvertegenwoordiging) kun je verbeteringen voor de gewone man per wet afdwingen.
Communisten zeggen dat het lot van de gewone man alleen kan worden verbeterde door een **revolutie**.

4

94. Hulp van de VS om de schade van WOII te herstellen.
95. Marshallhulp ging naar de landen van Zuid- en West-Europa.
96. Deze landen kregen geld, goederen, grondstoffen en levensmiddelen.
97. **Economisch**: zorgen dat de economieën van deze landen weer snel zouden herstellen, dat is gunstig voor deze landen maar ook voor de VS. Deze landen zouden dan weer goederen uit de VS kunnen gaan kopen.
Politiek: mensen in slechte omstandigheden zouden wel eens ontevreden kunnen worden. Misschien zouden ze daardoor hun heil wel weer kunnen gaan zoeken bij **uiterst rechtse partijen** (fascisme | nationaal-socialisme) of bij **uiterst linkse partijen** (communisme).
98. De Europese Economische Gemeenschap.
99. 1956
100. Zorgen dat deelnemende landen gaan samenwerken. Zorgen dat landen stoppen met extreem nationalisme. Zo zal het economisch beter gaan in de deelnemende landen en kan oorlog (Frankrijk – Duitsland) worden voorkomen.
101. Nederland, België, Luxemburg, Duitsland, Frankrijk en Italië.
102. De EU
103. 1992
104. Men wil komen tot meer politieke, economische en juridische samenwerking.
105. Van Nederland en moderne industriestaat maken.
106. 1949
107. Met het harmoniemodel wordt bedoeld dat **overheid, werkgevers en werknemers** met elkaar moet overleggen en met elkaar besluiten moeten nemen over de economie. Niet staken maar praten!
108. Loonmatiging = arbeiders vragen af te zien van grote loonsverhogingen.
109. Zorg voor loonmatiging. Daardoor worden Nederlandse producten minder duur dan producten uit andere landen. Dan zullen mensen dus meer Nederlandse producten gaan kopen. Daardoor is er meer werkgelegenheid.
110. We zullen een beetje loonstijging accepteren maar dan moeten de werkgevers en de overheid er wel voor zorgen dat er goede sociale voorzieningen komen!

111. In 1963 komt er een einde aan de geleide loonpolitiek. Er komt een "loonexplosie". Vanaf 1963 vindt er een sterke loonstijging plaats.
112. Door deze grote loonstijgingen is er in Nederland een grote **welvaartsgroei**. Nederland wordt een **consumptiemaatschappij** met **massaconsumptie**.
113. Verzorgingsstaat = de overheid zorgt voor je van de wieg tot het graf.
114. De verzorgingsstaat is duur. Het kost veel (belasting)geld.
115. Gastarbeiders komen uit landen rond de Middellandse Zee.
116. 1 Het ging goed met de economie, er waren meer werkkrachten nodig.
2 Veel Nederlanders waren goed geschoold. Daardoor waren er te weinig minder geschoolde werkkrachten.
117. Multinationals zijn bedrijven met vestigingen in meerdere landen.
118. Philips, Unilever, Shell.
119. Bij een "vrije markteconomie" bemoeit de overheid zich zo weinig mogelijk met de economie.
120. De "vrije markt economie" komt sterk overeen met de uitgangspunten van het liberalisme.

5

121. Sociale mobiliteit is de mogelijkheid een hogere maatschappelijk hogere positie te bereiken.
122. Door de mammoetwet was er 1 doorstroming mogelijk van een lager naar een hoger onderwijstype. Werden 2 mensen in een achterstand (vrouwen, kinderen van "gastarbeiders") geholpen om een beter opleiding te volgen.
123. Studiefinanciering is geld dat de overheid beschikbaar stelt aan ouders met lagere inkomens om er voor te zorgen dat ook hun kinderen kunnen "doorleren".

8

124. Je hebt het meeste kans op een succesvolle maatschappelijke carrière als je 1 een kind bent van Nederlandse ouders, die 2 hoog opgeleid zijn, en 3 waarvan ouders een baan hebben met veel aanzien. Als 4 jongen heb je statistisch gezien meer kansen op een succesvolle carrière dan als meisje.
125. Samenleving waarin mensen uit verschillende culturen samenleven en waarbij mensen met een andere cultuur de mogelijkheid hebben om belangrijke elementen van hun eigen cultuur te behouden.
126. Een autochtoon is iemand die in Nederland is geboren uit ouders die zelf ook in Nederland zijn geboren.
127. Een allochtoon is iemand die in Nederland woont en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.
128. Het er voor zorgen dat allochtonen deel gaan nemen aan de Nederlandse samenleving.

De industriële samenleving in Nederland | verrijgingsdeel | antwoorden

1

129. Luchtvervuiling, watervervuiling, bodemvervuiling.
130. In de Middeleeuwen gooiden de mensen in de stad vuil gewoon op straat, poep en pies verdween in de stadsgracht.
131. Tijdens de IR was er sprake van flinke luchtvervuiling en veel giftige stoffen verdwenen in bodem en water.

2

- 132. Door grotere productie en grotere consumptie wordt de milieuvervuiling vergroot.
- 133. De Club van Rome zegt dat door de steeds groter wordende productie en consumptie het leven op aarde zal verdwijnen.
- 134. "Uitputting van de grondstoffen" = het opraken van de grondstoffen.
- 135. "Grenzen aan de groei"
- 136. 1972
- 137. 1973
- 138. In 1973 is er een oorlog tussen Israël en Arabische landen. De Arabische landen verwijten het westen (en vooral de VS en Nederland) dat ze Israël steunen. Als strafmaatregel wordt de olie-export naar westerse landen beperkt waardoor de prijs van olie sterk stijgt.

3

- 139. "Duurzaamheid" / "duurzame ontwikkeling" is het zo organiseren van de samenleving dat er geen sprake is van uitputting van de hulpbronnen van de aarde.
- 140. Greenpeace, Milieudefensie.